

Goethova Italská cesta

Strávil jsem pár velmi příjemných dní s Italskou cestou Johanna Wolfganga Goetha. Léta jsem si říkal, že bych si ji měl přečíst, zejména před nějakou cestou, a ne jen do Itálie. Škoda, že jsem to neudělal, byl bych bohatší. Vzhledem k tomu, že to asi číst nebudete, je to docela tlustá bichle, 500 stran plus 40 stran vysvětlivek a poznámek, aspoň pár mých dojmů a postřehů. Jak se snadno dočtete v nějakých referátech, není to jednoduše cestopis. Je to popis proměny nitra, proměny sebe sama, znovuzrození. A celé je to veskrze pozitivní, radostné, plné nadšení. A samozřejmě oduševnění. Jak se říká ve filmu Nebožtíci přejí lásce: Itálie není země, je to emoce...

Goethe pobyl v Itálii jeden a půl roku (1786/87). Jako knihu ale své poznámky a postřehy vydal až mnohem později, a to za pomoci dopisů, které odtud psal různým známým a milým, vlastních deníkových záznamů, ale i článků, které během té doby vydal. Takto ho namalovala dobrá přítelkyně, Angelica Kaufmann, ceněná malířka klasických motivů, která mu byla v Římě dobrou průvodkyní, protože tam žila. V té době mu bylo 37 let.

Dvě věci mě překvapovaly. Riegrové. (Je to praprapravnučka Fran Palackého.) Překlad je pořízen za letých, kdy věhlasná germa do moderní češtiny, ale je to nicky vzletný, plný knižních ický. (Dnešní běžná čeština, chybně byla plošší a chudší.) naprosto normální náš soulanec s širokým záběrem a představím, jak psali v oné křisitelé jazyka a buditelé dobového archaického jazyka časově odpovídalo době, kdy Přitom to, co Goethe píše, nejsou dopisy, momentky z cest, rychlé šeností. Ovšem psané velmi kultivou noblesou hodnou básníka a šlechtice. bylo včera. Díky tomu se člověk do Goetha snadno vžívá, v podstatě každý, nemusí to být básník ani učenec. A bere si z něho zkušenost, jakou by klidně mohl učinit sám – kdyby se ovšem uměl dívat, vnímat.

Jednak překlad Věry Macháčkové-tiška Ladislava Riegera a Františka husákovské normalizace v 70. nistka nesměla učit. Překládala jazyk bohatý, přiměřeně básvýrazů, ale vůbec ne archačestina 21. století, by nepoGoethe se díky tomu jeví jako časník, i když veliký vzděhloubkou myšlenek. Když si době třeba naši obrozenci, národa, tak do takového to převedeno není. Ačkoli by to Goethe žil a cestoval po Itálii. literární texty, jsou to prosté postřehy a záznamy dojmů a zkuvovaně a s intelektuální kázní a pra-

Překlad překlenul dvě staletí, jako by to bylo včera. Díky tomu se člověk do Goetha snadno vžívá, v podstatě každý, nemusí to být básník ani učenec. A bere si z něho zkušenost, jakou by klidně mohl učinit sám – kdyby se ovšem uměl dívat, vnímat.

A druhý úžas? Nevím, co jsem si myslel o 18. století, o tehdejším stavu civilizačních vymožeností, ale vlastně jsem pořád žasnul, co všechno už tehdy bylo, jak kdeco dobře fungovalo způsobem, který připisujeme až našemu modernímu věku. Cestování bylo relativně spolehlivé, cesty uzpůsobené rychlé přepravě pomocí různých vozů a kočárů. O tom, že velmi dobře fungovala pošta, jsem věděl, to ostatně už i o sto let dříve. Ale že prakticky kdekoliv a kdykoliv bylo možno sehnat ubytování, pohostinství, snídani, oběd, svačinu či večeři – to mě překvapovalo. Že byli k dispozici průvodci „turistů“, tedy zámožných cestujících, že byly k dispozici směnárny a banky. A ovšem taky bylo zapotřebí mít pas a různé jiné papíry, protože úředníci a celníci je kontrolovali.

Goethe například píše.

„V uplynulých dvou letech jsem bez přestání pozoroval, sbíral, rozvažoval, pokoušel se rozvinout všechny své vlohy. Naučil jsem se do jisté míry chápat, jak postupoval nadaný řecký národ, aby na vlastním národním okruhu rozvinul nejvyšší umění, a tak jsem mohl doufat, že postupně přehlédnou celek a připravím si ryzí umělecký požitek bez sebemenšího předsudku. Dále jsem věřil, že jsem odpozoroval z přírody, jak zákonitě postupuje, když vytváří živoucí útvar jako vzor každého útvaru umělého. Třetí věcí, která mě zaměstnávala, byly lidové zvyky. Lze se z nich poučit, jak ze setkání nutnosti a náhody, podnětů a vůle, pohybu a odporu vzniká cosi třetího, co není uměním ani přírodou, nýbrž obojím zároveň, nutně i náhodně, záměrně slepě. Chápu lidskou společnost.

Jak jsem se tedy pohyboval sem a tam v těchto oblastech ve snaze rozhojnit své poznatky, hned jsem se podujal písemného zachycení toho, co mé smysly chápaly nejzřetelněji a tak se mé úvahy utřídily, zkušenost zařadila a okamžik byl zachycen. V téže době jsem napsal článek o umění, manýře a stylu, další, který vysvětloval metamorfózu rostlin, a Římský karneval; dohromady ukazují, co se tehdy odehrávalo v mém nitru a jaký postoj jsem zaujal k oněm třem velkým oblastem světa.“

Tato pasáž je zajímavá spíš z hlediska možnosti porovnat jeho tehdejší postřehy s poznatky pozdější sociologie či ekonomie. Například s Veblenovou teorií zahálčivé třídy:

Neapol, 28. května 1787

Ten dobrý a tak užitečný Volkmann mne čas od času nutí, abych se rozešel s jeho míněním. Říká kupříkladu, že v Neapoli je možno potkat třicet až čtyřicet tisíc zahalečů, a kdekdo to po něm opakuje! Já jsem sice velmi brzy tušil, když jsem se trochu obeznámil s jižními poměry, že to je asi severský názor, kde považují za povaleče každého, kdo se po celý den úzkostlivě nedře. Proto jsem věnoval zvláštní pozornost prostému lidu, ať už se pohyboval nebo odpočíval, a spatřil jsem sice velmi mnoho lidí špatně oděných, ale žádné lenošící.

Poptával jsem se pak několika přátel na ty nesčetné darmošlapy, abych je přece rovněž poznal, ale nemohli mi je také ukázat, a tak jsem se vydal na lov sám, protože takový průzkum těsně souvisel s prohlídkou města.

Začal jsem se v tom obrovském zmatku obeznamovat s rozličnými postavami, posuzovat a třídít je podle jejich vzrůstu, oděvu, chování a zaměstnání. Shledal jsem, že je to zde snazší než jinde, protože zde je člověk víc ponechán sám sobě a i jeho zevnějšek patřičně odpovídá jeho postavení.

Zahájil jsem svá pozorování časně ráno a všichni, jež jsem viděl tu a tam klidně stát nebo odpočívat, byli lidé, jejichž povolání to v tom okamžiku vyžadovalo.

Nosiči, kteří mají svá vyhrazená stanoviště na náměstích a jen čekají, až si je někdo najme; drožkáři, jejich čeledíni a chlapci, kteří postávají na velkých náměstích u jednosprežných kolesek, opatrují své koně a jsou k službám každému, kdo o to požádá; lodníci, kouřící svou dýmku na molu; rybáři, ležící na slunci, protože snad vane nepříznivý vítr, který jim brání vyjet na moře. Viděl jsem také ovšem chodit sem a tam ještě mnoho dalších, ale každý většinou nesl s sebou znamení své činnosti. Z žebráků jsem nezapozoroval než staříčky, docela neschopné a mrzáky. Čím déle jsem se ohlížel kolem sebe, čím důkladněji jsem pozoroval, tím méně jsem mohl objevit skutečné zahaleče různého stáří a pohlaví, ať už z nízké nebo ze střední třídy, ani ráno ani po většinu dne.

Pouštím se do dalších podrobností, abych to, co tvrdím, učinil věrohodnějším a názornějším. Nejmenší děti jsou zaměstnány rozmanitě. Značná jejich část nosí ryby ze Santy Lucie na prodej do města; jiné je možno spatřit velmi často v okolí Arzenálu nebo jinde, kde se něco staví ze dřeva, kde odletují třísky, a také u moře, které vyplavuje větve a drobné kousky dříví, jak tam jsou zabrány do práce a sbírají i ty nejmenší odřezky do košíčků. I docela malé děti, které sotva lezou po zemi, se ve společnosti starších chlapců pětiletých až šestiletých zabývají touto drobnou živností. S košíčkem jdou potom do vnitřního města a usadí se se svou malou hromádkou dříví jakoby na trhu. Od nich je kupuje řemeslník, drobný měšťan, pálí je na své trojnožce, aby se ohřál, nebo je spotřebuje ve své nuzné kuchyňce.

Jiné děti roznášejí na prodej vodu ze sirných pramenů, která se velmi hojně pije zejména na jaře. Další se pokoušejí o výděleček tím, že nakoupí ovoce, turecký med, koláče nebo cukroví a pak je zase jako malí kramáři nabízejí a prodávají druhým dětem, ovšem jen proto, aby se z toho zadarmo najedli. Je to opravdu hezoučkový pohled na takového chlapce, jehož celý krámeček a nářadí sestává z prkénka a nože, jak obchází s vodním

melounem nebo s půlkou pečené dýně, jak se kolem něho seskupí hejno dětí, jak on položí své prkénko a pustí se do krájení ovoce na malé kousky. Zákazníci uvažují velmi soustředěně, zda za svůj měďáček také dost dostanou, a malý obchodníček si vede stejně rozvážně vůči zájemcům, jen aby jej ani o kousíček neošidili. Jsem přesvědčen, že při delším pobytu bych nashromáždil ještě mnohý příklad takového dětského obchodování.

Velký počet lidí, dílem středního věku, dílem velmi chudě oděni chlapci, se zabývají tím, že vyvážejí na oslech smetí z města. Pole bezprostředně kolem Neapole jsou jedinou zeleninovou zahradou a je radost vidět, jak obrovské množství zeleniny se každého dne dopravuje do města a jak plní lidé hned zase dodávají na pole zbytky odhozené kuchaři, aby urychlili vegetační koloběh. Při té neuvěřitelné spotřebě zeleniny tvoří košťály a listí květáku, růžičkové kapusty, artyčoků, zelí, salátu, česneku opravdu velkou část neapolského smetí; po nich se též každý zvlášť pídí. Přes hřbet osla visí dva velké pružné koše a nejen že se naplní až do vrchu, ale ještě se navší se zvláštní zručností na každý z nich kopec. Žádná zahrada se bez takového osla neobejde. Podomek, chlapec, často i sám patron spěchá přes den co nejčastěji do města, které je pro něj v každé době zlatým dolem. Jak pozorně tito sběrači hlídají hnůj od koní a mezků, lze si pomyslet. Neradi opouštějí ulice až s blížící se nocí, a boháče, kteří po půlnoci jedou z opery, jistě nenapadne, že již před rozbřeskem dne bude nějaký příčinlivý člověk sledovat stopy jejich koní. Ujišťovali mne, že několik takových lidí, kteří se dají dohromady, koupí si osla a pronajmou si od většího majitele kousíček zelného pole, mohou to při mravenčí pílí v šťastném podnebí, v němž vegetační období nezná přestávky, brzy přivést tak daleko, že svou živnost značně rozšíří.

Zašel bych příliš daleko, kdybych zde hovořil o nejrůznějším pouličním obchodování, které s potěšením pozorujeme v Neapoli stejně jako v jiných velkých městech. Musím zde však přece jen ještě promluvit o pouličních roznašečích, protože jako zvláštní skupina přísluší k nejnižší třídě obyvatelstva. Někteří obcházejí se soudky ledové vody, se sklenkami a s citróny, aby mohli kdekoliv ihned připravit limonádu, nápoj, bez něhož se neobejde ani ten nejnepatrnější človíček; jiní zase nosí podnosy, na nichž stojí láhve s různými likéry a kalíšky, zajištěné v dřevěných kroužcích proti převrnutí, další mají koše s různými druhy pečiva, pamlsků, citrónů a jiného ovoce a zdá se, jako by každý chtěl sám slavit a rozmnožovat ten velký svátek požitků, který se v Neapoli slaví každý den.

Jak příčinlivý je tento druh pouličních prodavačů, tak je ještě spousta drobných kramářů, kteří rovněž obcházejí a bez zvláštních cavyků nabízejí své drobnosti na prkýnku ve víku od krabice nebo rozkládají své zboží na náměstí přímo na zemi. Zde nelze hovořit o jednotlivých druzích zboží, které by bylo vidět i ve větších obchodech, je to opravdové vetešnictví. Žádný kousíček železa, kůže, sukna, plátna, plsti atd., který by se opět neobjevil jako veteš na trhu a nebyl zase tím nebo oním koupem. A ještě mnoho lidí nižších tříd je zaměstnáno u obchodníků a řemeslníků jako poslíčci nebo příručí.

Pravda, ujdeme jen několik kroků a potkáme velmi bídne oděného člověka, ba přímo v hadrech, ale proto to ještě není lenoch nebo povaleč! Ba skoro bych vyslovil paradox, že v Neapoli lze nalézt snad poměrně nejvíc příčinlivosti u spodiny. Jistěže ji nesmíme srovnávat se severskou příčinlivostí, která se musí starat nejen o den a hodinu, ale ve dnech dobrých a příznivých pracovat pro dny zlé a zachmuřené, v létě pro zimu. Tím, že severana nutí příroda k péči předběžné, k opatřením pro pozdější dobu, že hospodyně musí nasolovat a udit maso, aby zásobila kuchyni na celý rok, že muž nesmí zapomenout na zásoby dřeva a plodin, na píci pro dobytek atd., tím ubíráme požitku ty nejkrásnější dny a hodiny a věnujeme je práci. Po několik měsíců se rádi vzdalujeme přírodě a ukrýváme se do domů před bouří, deštěm, sněhem a zimou. Roční doby následují nezadržitelně po sobě a každý, kdo nechce zahynout, musí se stát hospodářem. Vždyť zde není otázkou, zda někdo chce strádat; nesmí chtít strádat, nemůže chtít strádat, neboť si to nemůže dovolit. Příroda jej nutí, aby vytvářel, pracoval do zásoby. Tyto přírodní vlivy, po celá tisíciletí stejné, nepochybně určily charakter severských národů, které jsou v mnohých ohledech hodny úcty. Naproti tomu posuzujeme my jižní národy, s nimiž nebesa nakládají tak mírně, příliš přísně z našeho hlediska. Co se pan von Pauw odvažuje ve svých „Recherches sur les Grecs“ tam, kde hovoří o filozofech-cynících, to se plně hodí sem. Soudí, že si o ubohých poměrech takových lidí nikdo neudělá správnou představu; jejich zásada mít ve všem nedostatek je prý velmi podporována podnebí, které poskytuje vše. Chudý člověk, který nám připadá jako ubožák, může prý v tavných končinách své nejnaléhavější a nejnutenější potřeby nejen uspokojit, ale dokonce překrásně si užívat světa; a stejně tak by prý takzvaný neapolský žebrák lehko zavrhl úřad norského místokrále a odmrštil i takovou poctu, kdyby mu ruská carevna nabídla místo gubernátora na Sibiři.

V našich krajinách by jistě cynický filozof těžko vydržel, kdežto naopak v jižních zemích k tomu příroda přímo vybízí. Člověk v hadrech tam ještě není nahý; ten, kdo nemá vlastní dům ani nebydlí v nájmu, nýbrž v létě tráví noci pod přístřešky na prazích paláců a kostelů, ve veřejných podloubích a za nečasu se někde ukryje za nepatrné nocležné, není proto ještě opovrhován a ubohý; člověk, který se nepostaral o příští den, není tam proto ještě chudák. Pomyslíme-li, jaké množství potravin jen nabízí moře oplývající rybami, jehož produkty se lidé zákonitě musí několik dnů v týdnu živit, jaké nadbytky nejrůznějšího ovoce a zeleniny jsou k mání v každé roční době, jak si ta krajina, v níž leží Neapol, zasloužila název „terra di lavoro“ (nikoliv země práce, nýbrž země polního hospodářství) a že celá provincie již po staletí nese čestný titul „šťastné krajiny“ (campagna felice), pak jistě pochopíme, jak lehce se tam asi žije.

Vůbec by onen paradox, jehož jsem se prve odvážil, dal podnět k mnohým úvahám, kdyby někdo chtěl podrobně popsat obraz Neapole, k čemuž by bylo ovšem třeba nemalého talentu a mnohaletého pozorování. Pak bychom snad všeho všudy poznamenali, že takzvaný „lazzarone“ (neapolský povaleč, odvozeno od biblického Lazara) není ani o vlasek méně činný než všechny ostatní třídy, zároveň ale též uznali, že všichni po svém způsobu nepracují jen proto, aby pouze žili, nýbrž aby současně užívali, a že se dokonce i při práci dovedou radovat ze života. To vysvětluje ledacos: že řemeslníci jsou téměř vesměs velmi pozadu ve srovnání se severskými zeměmi, že se zde nedaří továmám; že s výjimkou advokátů a lékařů se zde setkáváme vzhledem k tomu velkému množství lidí s poměrně nízkou vzdělaností, byť se sebezasloužilejší mužové namáhají jako jednotlivci; že žádný malíř neapolské školy nikdy nebyl důkladný a neproslavil se; že se duchovenstvo cítí nejlépe v zahálce a že i vedoucí vrstvy nejraději užívají svých statků většinou jen v požitkářských radovánkách, v nádheře a zábavě.

Vím dobře, že je to příliš všeobecně řečeno a že charakterové rysy každé třídy lze čistě nalinkovat až teprve po přesnějším poznání a pozorování, přesto však vcelku soudím, že by každý došel k takovým výsledkům.

Jiné zajímavé myšlenky:

„Bohužel je počet prvotřídních uměleckých děl příliš malý. Spatříme-li je však, nemáme jiné přání, než důkladně je poznat a pak v klidu zemřít.“ (Dopis ze 6., září 1787)

„Tato vzácná umělecká díla vytvořili lidé zároveň jako nejvznešenější díla přírody podle pravdivých a přirozených zákonů. Všechno násilné a vumělkované se hroučí. Zde je nutnost, zde je Bůh.“

Tady ho přistihujeme, jak se čestně přiznává, že je raději sám, že vznešená společnost ho obtěžuje:

Tato moje rada, jakkoli poctivá a věcná, směřovala přece i k mému vlastnímu prospěchu. Až dosud jsem v naprosto cizím prostředí s úplně cizími lidmi prožíval jedinečné dny svého života a těšil jsem se zase jednou po dlouhé době ze svěží lidskosti, již jsem si opět uvědomoval v bytí náhodných, ale přesto přirozených vztazích, neboť uzavřený domácí kruh, život mezi dokonale známými a příbuznými osobami nás koneckonců uvádí do té nejpodivnější situace. Doma společné snášení dobra i zla, společná účast i společné strádání vyvolává jistou malátnou rezignaci, takže bolest i radost, nelibost i požitek se vzájemně ruší v ustrnulém zvyku. Rodí se jakýsi průměr, který vesměs ničí charakter jednotlivých výsledků, takže se člověk nakonec ve snaze po pohodlí nemůže oddat z plna srdce ani bolesti, ani radosti.

V zajetí těchto pocitů a předtuch jsem se docela na určito rozhodl, že nevyčkám příjezdu svých přátel do Itálie. Neboť že můj způsob nazírání na věci se nestane hned jejich způsobem, mohl jsem vědět tím zřejměji, ježto jsem se já sám pokoušel vymanit se z oněch ponurých představ a severského myšlení a zvykal jsem si pod nebesky modrou oblohou svobodněji se rozhlížet a dýchat po celý rok. V té době mi byli cestovatelé, přicházející z Německa, vždy velmi na obtíž: vyhledávali to, na co měli zapomenout, a nedovedli rozeznat to, co si už dávno přáli, i když to měli před očima. Já sám jsem stále ještě vynakládal dosti námahy, abych se myšlením i jednáním udržel na té cestě, kterou jsem se rozhodl uznat za pravou.

Cizím Němcům jsem se mohl vyhýbat, ale tak blízké, uctívané a milované osoby by mne byly svým vlastním blouděním a svými polovičatými postřehy, ba i pronikáním do mého způsobu rušily a překázely mi. Cestovatel ze severu se domnívá, že přijíždí do Říma proto, aby zde našel doplněk svého života, aby zaplnil to, čeho se mu

nedostává. Leč jen velmi ponenáhlu a s velkou nevolí si uvědomuje, že musí úplně změnit smysl svého života a začít od počátku.

Vícekrát jsem si všimnul, jak Goethe mluví o světle, osvětlení předmětů, uměleckých děl, architektury. Přitom mi bylo nápadné – a napadá nás to samozřejmě vždy –, že přece obrovskou nevýhodou oněch epoch bylo nedostatečné osvětlení. Že měli kratší dny, že žili v šeru a temnotách. Myslíme si, že od chvíle, kdy máme umělé elektrické světlo, zásadně se změnil náš svět i život. To je jistě pravda. Ale zřejmě jsme spolu s tím jednak ztratili jistou schopnost vnímat věci v šerosvitu, a jednak si neuvědomujeme, že třeba svit svíček (nebo různých lamp či pochodní) možná opravdu dával věcem jiný vzhled. My si na všechno posvítíme... Ale asi tím současně něco věcem odnímáme. Byl v jakési galerii, kde se cíleně procházeli v noci s velkými svazky voskovic. A vychutnávali si rozmanité náhledy na obrazy a sochy a reliéfy, jaké se za dne nespatří.

Tischbein prodléval stále ještě v Neapoli, ačkoliv na jaře opětovně ohlašoval svůj návrat. Žilo se s ním jinak docela dobře, jen jistý jeho rozmar byl na delší dobu na obtíž. Ponechával totiž vše, co měl v úmyslu, v jakési nejistotě, čímž často bez skutečně zlé vůle jiné poškodil nebo u nich vyvolal nevoli. Tak se vedlo i mně v tomto případě: při jeho návratu bych byl musel změnit byt, abychom byli všichni ubytováni v pohodlí, a protože horní poschodí našeho domu bylo právě prázdné, nemeškal jsem je najmout a nastěhoval se tam, aby Tischbein při svém příjezdu našel vše v dolním patře připraveno.

Horní prostory byly stejné jako dole, jen zadní strana měla výhodu přelíbezných výhledů přes domácí zahradu a zahrady v sousedství, které se táhly na všechny strany, protože náš dům byl nárožní.

Odtud pak bylo vidět nejrozmanitější zahrady, pravidelně rozdělené zdmi, v nekonečné různorodosti udržované a osázené. K okrase tohoto zeleného a kvetoucího ráje vystupovala všude prostá, vznešená architektura: zahradní altány, balkóny, terasy, na zvýšených zadních stěnách domků též otevřené lodžie, mezi tím všechny druhy stromů a keřů této končiny.

V naší domácí zahradě pečoval jeden starý světský duchovní o značný počet pěstěných citroníků středního vzrůstu, zasazených v ozdobných vázách z pálené hlíny, které v létě užívaly volného vzduchu, v zimě však stály pod střechou v zahradním altánu. Když si ověřil, že jejich plody jsou dokonale zralé, pečlivě je očesal, každý zvlášť uložil do měkkého papíru, pak je zabalil a rozeslal. Pro své zvláštní přednosti jsou v obchodě oblíbeny. V měšťanských rodinách takovou oranžérii pokládají za malý kapitál, z něhož každoročně získávají jisté úroky.

Táž okna, z nichž bylo lze za nádherného nebe pozorovat tolik půvabů, vpuštěla rovněž vynikající světlo k prohlížení malířských děl. Kniep podle naší úmluvy právě zaslal různé akvarely provedené podle pečlivých náčrtků na naší cestě po Sicílii, a ty teď za velmi příznivého osvětlení vzbuzovaly potěšení a obdiv všech přátel. Jas a lehká vzdušnost se snad v tomto oboru nevydařily nikomu lépe než jemu, jehož vedla záliba právě tímto směrem. Pohled na tyto listy vskutku okouzloval: zdálo se nám, že znovu vidíme a znovu vnímáme vlhkost moře, modré stíny skal, narudle žluté odstíny pohoří, splývání dále v zářícím podnebí. Ale nejen tyto listy se jevíly natolik příznivě, každý obraz, postavený na týž stojan, na totéž místo byl působivější a nápadnější. Vzpomínám si, když jsem vcházel do pokoje, že na mne několikrát zapůsobil takový obraz přímo čarovně.

Tajemství příznivého nebo nepříznivého, přímého nebo nepřímého osvětlení tenkrát ještě nebylo objeveno, ale vesměs se již procitovalo a obdivovalo, jen se považovalo za náhodné a nevysvětlitelné.

Goethe výslovně říká, že klasický vzdělanec by měl mít současně i jisté vzdělání v některé oblasti přírodních věd. On sám byl vášnivý geolog. Kudy chodí, tudy vnímá a popisuje skály, půdy, všímá si kamenů v potoce, zajímá se o místní sběratele minerálů a brusiče polodrahokamů. Hned na začátku se zařekl, že nebude sbírat žádné kameny – až jich nakonec měl několik beden. Souběžně s tím se ale docela dobře vyzná v rostlinách, zná mnohé jménem, umí je zařadit, ví, co která potřebuje, kde roste. Řešil v té době svou teorii Urpflanze, jakési prarostliny, z níž se všechny ostatní druhy vyvinuly. A už se mu v mysli ozývá další jeho vášeň – teorie barev a barevného vidění a vnímání.

Cestu po Itálii nebral jako pasivní zírání a užívání. Studoval, studoval všechno, malířství, sochařství, architekturu. Pár důležitých knih si vezl s sebou, ale další si kupoval a půjčoval v knihovnách.

Sám se neustále diví, co všechno – i přes své velice solidní vzdělání – dosud neznal a nevěděl, a zcela pokorně, ale s neuvěřitelnou vášní hltá další a další poznatky a poučení z knih i od svých průvodců a společníků, které si cíleně vybíral tak, aby ho v něčem obohacovali. Učí se kreslit, chodí do kurzu umění perspektivy, učí se sochařsky modelovat postavu. Všude kreslí. To ostatně dělají všichni, páni i dámy. Tak jako my dnes zběsile fotíme. Doma pak kresbičky rychle naskicované obtahovali, doplňovali, stínovali nebo kolorovali – a sbírky kreseb si vzájemně ukazovali, případně posílali a doma zakládali do složek, v nichž si pak zálibně listovali. Pochvaloval si, jak se za svého pobytu v Itálii zdokonal v kreslení, a to i v kresbě postavy. I když víc ho zajímaly krajiny a skály a budovy.

A ovšem žasnu nad jeho vzděláním. Klasické gymnázium, velmi slušná latina, dobrá řečtina. Suverénně zvládá francouzštinu a italštinu. Tu italštinu proto, že jeho otec taky byl kdysi na dlouhé kavalířské cestě po Itálii a italštinu synkovi prostě vnutil – i s poučováním o spoustě tamních reáliích. Anglicky se domluví, čte anglické noviny. Klasická vzdělanost – přehled o antické literatuře, řecké mýty a báje, římské dějiny. Zná současnou prózu i poezii. A to prosím studoval práva! Podobně na tom byli i jeho přátelé, všichni samozřejmě z vyšších kruhů – každý kromě solidního základu obecné klasické vzdělanosti navíc ještě v něčem vynikal. A to i dámy z této společnosti.

Všichni neustále píšou. Píší si deníky, píší neuvěřitelné množství dopisů, prakticky denně několika lidem. No, jako my, že ano. Akorát že my to odbýváme několika slovy, maximálně pár řádky, vyfukanými dvěma prsty s děsnými pravopisnými chybami a příšernou stylistikou. Oni psali tak, že se to dalo ihned tisknout. Lidé si dopisy schovávali, dávali je číst dalším, pořizovali si opisy, po letech je prodávali sběratelům. Korespondence známých a věhlasných osob vycházely tiskem už za jejich životů.

Obohatilo mě to – jako bych tam byl s nimi. Příjemný trip, povznášející. Taky se cítím lepší. A lehčí, oduševnělejší. A přitom se to dělo jen virtuálně.

vš, červen 2022

Goethe v Campagni, jak ho v roce 1787 vymaloval přítel a věrný souputník Johann Heinrich Wilhelm Tischbein.